

Memòria

***Control Arqueològic dels Carrers Rosa, Carabassa,
Serra i Còdols (Codi M.H.C.B. 136/06)***

(Barcelona, Barcelonès)

Del 6 de novembre de 2006 al 31 de gener de 2007

Jacob Casquete Rodríguez

C/ Vallmanya nº 24
08461 - Sant Esteve de Palautordera
Tel/fax: 93 848 31 95
c.e. estrats@estratsgpc.com
www.estratsgpc.com

Gestió del Patrimoni Cultural, S.L.

Director
Jacob Casquete Rodríguez

A Sant Esteve de Palautordera, 1 de març 2007

Índex

Fitxa tècnica	pàg. 04
Motius de la intervenció	pàg. 06
Localització	pàg. 07
Marc geogràfic i geològic	pàg. 08
Síntesi històrica i antecedents arqueològics	pàg. 13
Metodologia	pàg. 16
Desenvolupament dels treballs arqueològics	pàg. 18
Conclusions i interpretació	pàg. 20
Bibliografia	pàg. 21

Annexos

Annex 1. Documentació fotogràfica	pàg. 23
Annex 2. Planimetries	pàg. 33

Fitxa tècnica

Nom de la intervenció:	C/ Rosa, Carabassa, Serra i Còdols
Municipi:	Barcelona
Comarca:	Barcelonès
Coordenades:	x: 431359, y: 4581498
Alçada:	6 m s.n.m. aprox
Tipus de jaciment:	indeterminat
Tipus d'intervenció:	preventiva
Tipus d'activitat:	control moviment de terres
Resultat de la intervenció:	negatiu
Cronologia:	contemporània
Dates de la intervenció:	del 6 de novembre de 2006 al 31 de gener de 2007
Arqueòleg director:	Jacob Casquete Rodríguez
Infografia:	Markary del V. Garcia Álvarez
Propietari de la finca:	Ajuntament de Barcelona
Règim jurídic de la finca:	públic

Promoció i finançament:	Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona, Foment Ciutat Vella S.A
Número d'expedient:	437 K121 NB
Superfície total del solar/jaciment:	2447 m ²
Superfície afectada:	2447 m ²
Protecció existent:	Zona d' Interès arqueològic i alt valor històric (Pla especial de protecció arquitectònic històric dintre de la zona de Ciutat Vella, Octubre 2000)

Motius de la intervenció

Degut a que **Foment de Ciutat Vella, S.A.** va rebre l'encàrrec d'endegar el projecte de remodelació i arranjamant dels carrers Rosa, Carabassa, Serra i Còdols, així com altres carrers del seu entorn immediat dintre del Projecte d'Urbanització dels carrers del Gòtic sud, i que aquesta implicava una remoció important del subsòl, en una zona amb altes expectatives a nivell arqueològic, es va creure necessari des de **l'Institut de Cultura : Museu d'Història de la Ciutat**, el plantejament d'una intervenció arqueològica.

L'actuació comportava la renovació del paviment actual i la millora i adequació de l'enllumenat públic.

Cal remarcar que el Projecte d' Urbanització dels carrers Rosa, Carabassa, Serra i Còdols i entorns s'inclouïa en una Zona d'Interès Arqueològic, i la normativa municipal estableix la realització d'una Intervenció Arqueològica Preventiva, prèvia a l'execució del projecte constructiu que la motiva.

Aquesta intervenció arqueològica és la que permet dur a terme les directrius establertes en el *Decret 78/2002 de Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic*.

Els treballs arqueològics es van dur a terme per l'empresa **Estrats, Gestió del Patrimoni Cultural, S.L.** sota la direcció tècnica de l'arqueòleg Jacob Casquete Rodríguez.

Localització

Terme Municipal: Barcelona
Comarca: Barcelonès
Context: Zona urbana
Coordenades UTM: x:431359, y:4581498
Alçada: 6 m s.n.m aprox

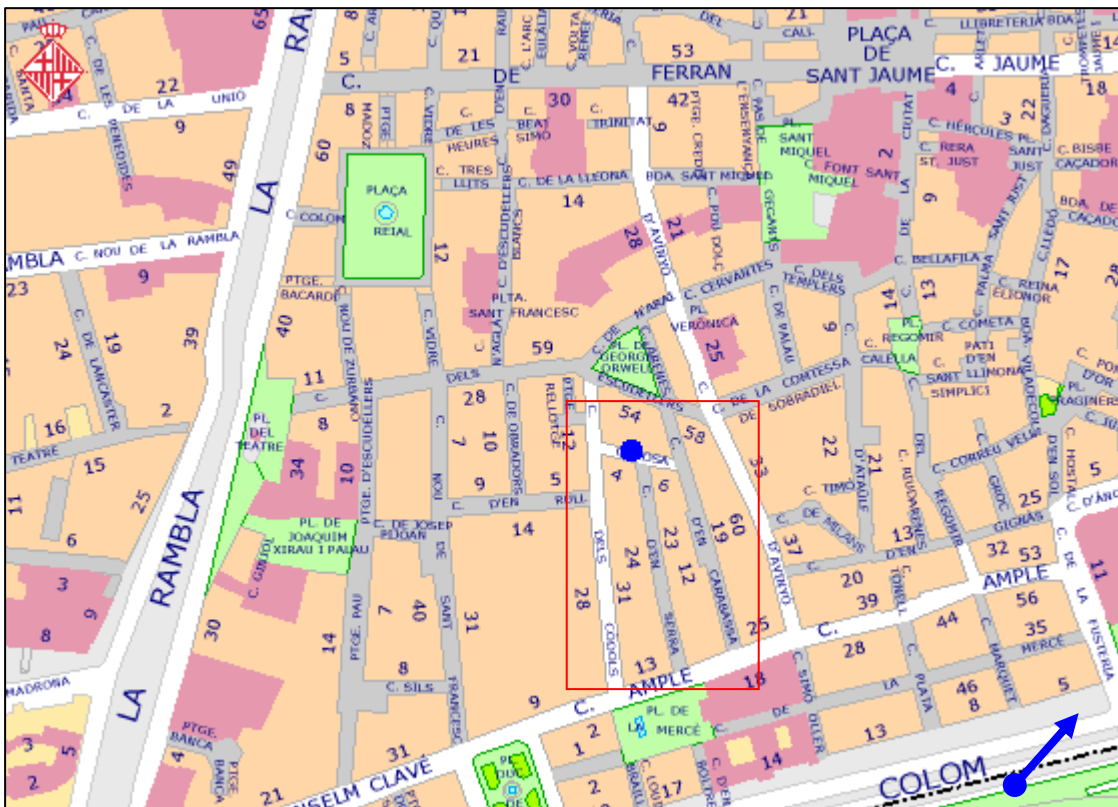

Fig. 1: Guia urbana de Barcelona <http://www.bcn.es/guia/> E: 1/2500

Marc geogràfic i geològic

La comarca del Barcelonès, comprèn el territori estès entre la Mediterrània i la Serralada Litoral, en el tram conegut com a Collserola i delimitat pels rius Llobregat i Besòs. Des del punt de vista morfològic, doncs, s'aprecien dues grans unitats, Collserola i el Pla.

A la Serra de Collserola hi trobem una formació de *horst* composta per materials granítics i esquistosos, limitat al nord pel Vallès (Sector central de la Depressió Pre-litoral), a l'est amb el Turó de Roquetes (Besòs), al sud el Turó de Valldaura i a l'oest pel Llobregat.

En quant al Pla, es troba obert a mar i limitat per la Serralada Litoral (composta de llicorelles silurianes assentades en un basament granític) i a migjorn per la falla que segueix ran de mar des de Garraf i turó de Montjuïc fins al Turó de Montgat, més enllà del Besòs.

La falla, originada al moment de la fractura del Massís catalano-balear, dibuixà el que a grans trets, havia de ser la costa catalana. Per això, el pla inclinat del peu de Collserola és de basament paleozoic i d'estructura tabular, havent estat afectat per tots els moviments orogènics alpins.

En el miocè i el pliocè, damunt del sòcol paleozoic, sedimentaren dipòsits marins del qual son testimonis una sèrie de petits i suaus turons (dels Ollers, del Tàber, de les Falsies, de la Bota). La falla es fa visible al Pla ja que si des de Collserola els dipòsits baixen d'una manera continuada, suau i regular, al punt de contacte entre Ciutat Vella i l'Eixample, es produeix una ruptura amb la presència d'un salt o esglaió d'uns 20 metres, clarament visible en la morfologia urbana (les baixades

de Jonqueres, de la Via Laietana, els carrers d'Estruch, de les Moles o de Jovellanos). Salt aquest que fou aprofitat per la defensa de la ciutat situant-hi les muralles o a nivell econòmic, explotat amb la ubicació de diversos molins a la zona coneguda com de les moles (actual carrer de les Moles).

De l'esglaó cap a mar ja no hi ha sòcol de llicorella ni de granit, sinó que ens trobem un mantell al·luvial format per les aportacions de les rieres, dels torrents, dels deltes dels rius veïns i del corrent litoral.

En aquest sector del pla es formaren maresmes i estanyols, però com que la costa ha anat avançant, molts d'aquest ja no existeixen en l'actualitat tot i que molts d'ells han continuat vius en els topònims de la ciutat (Banyols a la marina de Provençals, la Llavineria a Portal Nou, la Llacuna i la Llanera al Llobregat o l'estany del Cagalell al Port).

Referent al terme municipal de Barcelona, que és el que ens ocupa en aquest cas, arriba a una extensió de 1.754.900 Ha i s'estén a la costa mediterrània en una plana de 5 Km d'amplada limitada al NO per la Serra de Collserola (que culmina a 512 metres amb el Tibidabo), entre els sectors deltaics del Llobregat i el Besòs.

La seva funció de capital sempre ha estat afavorida per la situació geogràfica d'aquesta plana, on conflueixen els dos grans eixos de comunicació que travessen en direcció N-S la Catalunya Central (el Llobregat i l'eix Besòs – Congost –Ter).

Com hem esmentat abans, ens trobem davant d'un territori format a causa de l'acumulació de sediments provinents de les rieres, torrents i deltes dels rius propers a la ciutat així com de sediments marins (és reconegut que en els darrers segles, Barcelona ha guanyat terreny al mar).

En aquesta plana completament urbanitzada destaquen varies zones clarament diferenciades, el nucli antic que correspon a la primitiva ciutat romana damunt del Mont Tàber (15 m s.n.m.) proper al mar. El nucli de Montjuïc al S, que s'aixeca suaument al pla i que cau bruscament sobre el mar fent-se inexpugnable el seu accés des d'aquesta posició, i els ravals més pròxims que s'originaren entorn aquests nuclis.

Per altra banda, tenim tota una sèrie de nuclis poblacionals que, emergits fora muralles acabaran essent absorbits per la ciutat en una de les seves dues importants crescudes (amb la construcció de les muralles del segle XIII o durant l'expansió del segle XIX. amb la creació de l'Eixample) (CARRERAS CANDI, 1982).

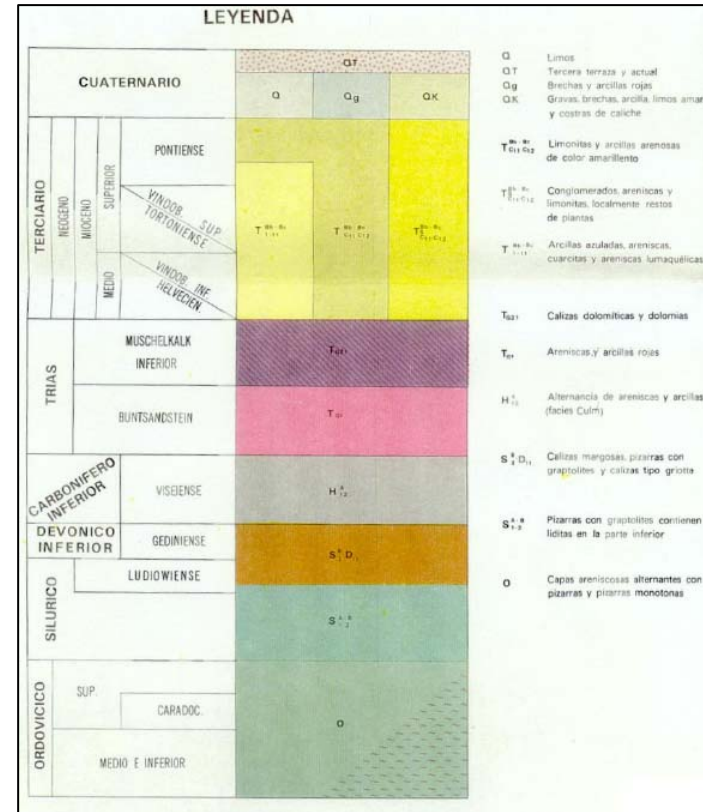
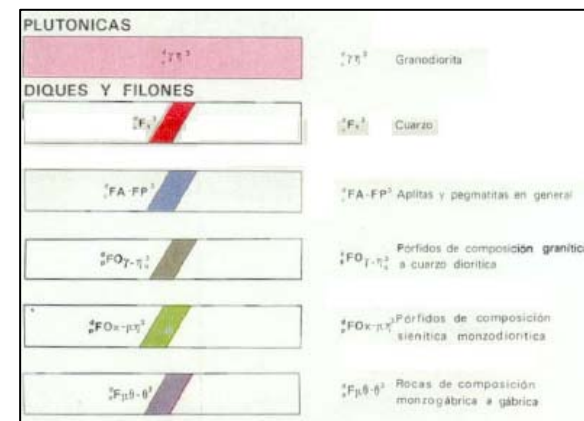

Fig. 2: Mapa Geològic de Barcelona.
Escala 1:500.000. I.G.M.E. (1928).

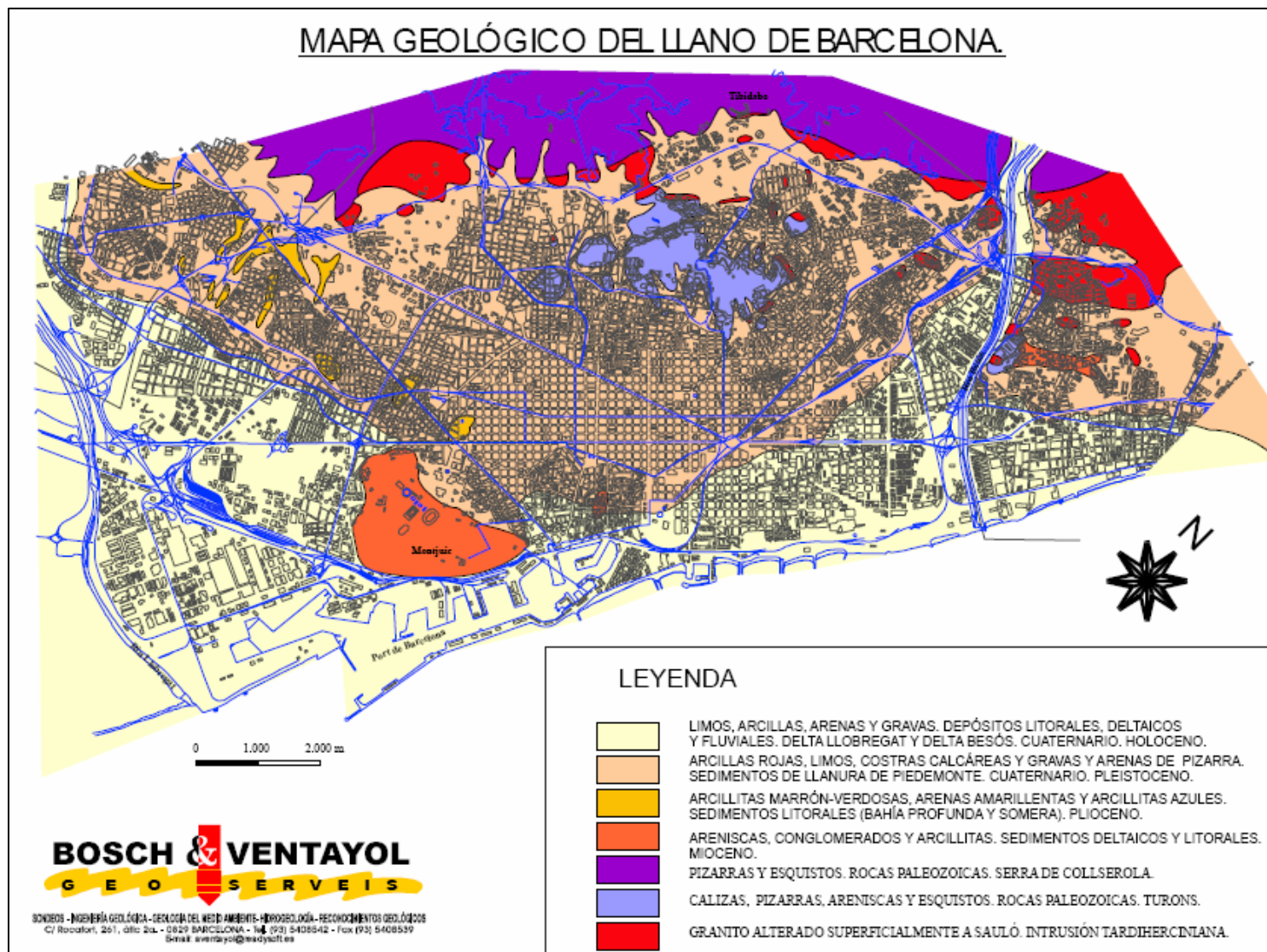

Fig. 3: http://www.boschiventayol.com/pdf/EL_CONTEXTO_GEOT_CNICO_DE_L.pdf

Síntesi històrica i antecedents arqueològics

La present intervenció està emmarcada dins del districte de Ciutat Vella, en la zona que s'anomena popularment barri gòtic, i encara que l'origen de població d'aquest nucli es remunta a època romana, rep aquest nom de les construccions bastides durant els s. XII i XIV constituint el nucli central del conjunt medieval que, fins a mitjans del s. XIX va estar rodejats per muralles. L'origen d'aquest topònim prové com a nom pejoratiu i dóna a entendre quelcom bàrbar, estranger.

No és el propòsit d'aquesta memòria fer una cita exhaustiva de tota l'història de Barcelona i esmentar pam a pam les seves diferents fases poblacionals i ampliacions urbanístiques, sinó centrar-se en el barri de la Mercè, que és el que directament ens afecta. Aquest des dels seus orígens fou un dels focus principals de residència aristocràtica de la ciutat. El nom li ve per la parròquia de la Mercè, antiga església del convent del mateix nom. L'església data del 1765 i el convent (actual Capitania General) del 1650 aproximadament. Cal destacar l'escultura de la Verge de la Mercè del segle XIV, patrona de la ciutat des del segle XVII.

El carrer Ample és l'eix vertebrador de la barriada i alhora és el carrer on es va construir la majoria de casalots i palaus del barri. Entre ells s'ha de destacar el de l'arquebisbe de Tarragona (on s'hi allotjà Carles I) i el Palau dels Comtes de Santa Coloma. Actualment es pot contemplar com a exemple el Palau Sessa-Larrard, un magnífic exemple de palau rococó barceloní.

Respecte als diferents carrers (Carabassa, Rosa, Còdols i Serra) que pertocuen al control arqueològic es va consultar el llibre *Historia dels carrers de la Barcelona Vella* de LLuis Almerich on s'ha extret la següent informació que a continuació s'ha transcrit :

Carrer Carabassa:

Mena del carrer d'Escudellers al carrer Ample i vers la meitat del carrer té dos ponts que unien les cases d'una banda i l'altra, i que en altres temps lligaven uns jardins corresponents a una propietat d'una noble família anomenada Carabassa i que ja veiem esmentada en documents particulars de l'any 1600. Aquesta família tenia una finca rústega a Horta, de la que en resta encara una torre molt gran damunt del torrent dit "D'en Carabassa". Dispersa la família a les acaballes del segle XVIII, s'anaren venent les propietats a particulars.

.....també hi havia una lleteria de molta anomenada dita "Llimonet" que donà anomenada al carrer (Almerich, Lluís, 1949).

Carrer Rosa

Carreró que mena del carrer dels Banyes Vells. Entre els segles XIII, XIV, XV i XVI va tenir tres noms diferents: "d'En Guillem de la Sera, Cera o Cerca" ciutadà que havia estat Conseller en Cap de Barcelona l'any 1273; "d'En Sentmenat" i "d'En Catà", tots noms de propietaris fincats en el carrer. Al segle XVIII s'hi establiren alguns mirallers, i per cert espai de temps va ésser conegut el carrer amb la denominació "dels Mirallers", que tot seguit canvià per la de Rossic, nom d'algun nou propietari. Al número 3 hi hagué al segle passat una fundació de monges mercedàries (Almerich, Lluís, 1949).

Carrer Còdols

Va dels carrer Ample al dels Escudellers, i el seu nom, junt amb l'existència de ponts pels seus voltants, en els segles XIII, XIV i XV ens fa pensar que més tenia de riera que de lloc de trànsit. Podia donar-se el cas d'esser carrer empedrat amb còdols, però no és de creure tal cosa, ja que a Barcelona no hi ha hagut mai carrers encodolats, entre altres raons, perquè hi havia més pedres per llambordes, que còdols de riu, al contrari del que succeïa en altres llocs de Catalunya. Cal també tenir present la proximitat del carrer al mar i el fet d'ésser, segons totes les conjeitures, un codolar la zona de Vilanova de les Barques.

Balaguer recorda que en el carrer dels Còdols tenia la seva casa pairal la família Santa Pau, de noble nissaga (Almerich, Lluís, 1949).

Carrer Serra

(Serra i Serra-Xic) : Hi ha dos carrers a la ciutat que recorden el cognom català Serra. Un el que podríem dir “ Serra-gran”, va del carrer de la Rosa al carrer Ample, i és un carrer obert el segle XV, temps en que vivia a la ciutat un propietari força anomenat, que es deia Bernat Serra, el qual havia estat conseller l’any 1346. De totes maneres no cal relacionar massa aquest personatge amb el carrer, posat que per aquells temps se l’anomenava carrer de Struc. Es referia a l’abat de Sant Cugat del Vallès anomenat Bernat Struc? Ací és curiós fer l’observació que si el carrer actual d’en Serra es deia abans “d’en Struc”, l’actual de l’Estruch tenia antigament per nom “D’en Serra”.

Cal pensar sempre en un propietari que es digués Serra i que potser tenia també propietats al barri de Sant Pere, on hi ha el carrer d’En Serra –Xic, entre les places de Sant Agustí Vell i Marquilles. Encara al segle XVIII fa tro a Barcelona la família Serra, successora dels Clarós (Almerich, Lluís, 1949).

Metodologia

Els treballs arqueològics duts a terme als carrers Rosa, Carabassa, Serra i Còdols, varen consistir en el control dels rebaixos de terra i el seguiment de diferents rases per instal·lar els serveis elèctrics i reestructurar l'obsolet sistema d'il·luminació. Cal mencionar que el seguiment no va ser diari sinó setmanal i donat el resultat negatiu del control (no es va documentar cap estructura ni cap estrat pròpiament arqueològic) no es va obrir cap fitxa de registre. D'altra banda, s'han situat en la planimetria adjuntada al final d'aquesta memòria les rases que es van excavar durant la realització de les obres.

La documentació i registre tant dels nivells arqueològics com de les estructures que ocupen la zona, en cas que hagués estat necessària, s'hagués fet seguint el mètode plantejat per E. C. Harris i A. Carandini. Aquest consisteix en registrar objectivament els elements i estrats que s'exhumen realitzant una numeració d'aquests en forma d' Unitats Estratigràfiques (UEs), que permeten la individualització de cada element.

Cada Unitat Estratigràfica es trobaria registrada en una fitxa de camp (en aquest cas s'utilitza la dissenyada per l'empresa d'arqueologia *Estrats*) on s'indicaria la situació del jaciment, i les característiques de l'estrat (color, textura, consistència, materials que conté, cronologia aproximada, etc...), de l'estructura (tècnica constructiva, materials emprats, mides), del paviment o de l'element negatiu.

En paral·lel, si hagués fet falta, s'hauria dut a terme un registre gràfic de les estructures, elements negatius, paviments, estrats o elements singulars detectats al llarg del procés d'excavació. Aquest registre gràfic es duu a terme mitjançant dibuix arqueològic emprant per a les plantes, alçats, i seccions generals la escala 1:20 i per als elements de detall l'escala 1:10. A banda es porta un registre fotogràfic, emprant el sistema digital a color, tant del procés d'excavació com de les Unitats Estratigràfiques identificades.

Tot el material arqueològic que hagués estat exhumat en el procés d'excavació es guardaria en bosses de plàstic identificades amb el codi del jaciment i el número d'Unitat Estratigràfica. Els materials arqueològics es dipositarien als magatzems del Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona a la Zona Franca, on es realitzaria el procés de rentat i siglat del material i el seu posterior inventariat.

Desenvolupament dels treballs arqueològics

Els treballs de control dels rebaixos de terres es van iniciar el 3 de novembre amb l'aixecament del paviment de llambordes de la meitat est del carrer Serra, realitzant una rasa.

La rasa (R-1) quedà situada a la banda est del carrer Serra, arran dels edificis, abastant tot el carrer i tenint una amplada de 1'5 m i una fondària de 30 cm. Aquesta tenia la particularitat que coincidia amb l'antiga rasa per la col·locació de l'enllumenat públic, per tant presentava tota l'estratigrafia adulterada.

La següent setmana es va aixecar el paviment de la part oest del carrer Serra, per poder col·locar el punts de llum inserint-los en l'estrat anivellació del carrer.

El dia 23 de novembre es procedia a l'aixecament del ferm del carrer Rosa, mentrestant al mateix temps, continuaven els treballs de cimentació i d'enllosat del carrer Serra.

Al carrer Rosa també es va realitzar una rasa (R-2), situada a la banda sud del mateix, arran dels edificis, des de la cantonada oest amb el carrer Còdols fins a la cantonada est, amb el carrer Serra, sent la seva amplada de 40 cm i tenint una profunditat de 30 cm, mesures suficients per restituir el cable antic d'electricitat per un de nou. El resultat també va ser negatiu per les mateixes raons que l'anterior rasa esmentada.

Posteriorment també es va cimentar i enllosar aquest carrer abans de prosseguir els treballs al carrer Còdols.

Al febrer es va obrir el carrer Còdols, aixecant primer el paviment i realitzant una rasa (R-3) arran dels edificis que abastà tot el costat est del carrer Còdols, amb una amplada de 20 cm i una profunditat de 10 cm. El resultat va ser negatiu donat que s'estava canviant l'antic cable elèctric per un de nou, i es va obrir sobre una antiga rasa, cosa que feia que l'estratigrafia estigués adulterada

i sols es va poder documentar material contemporani.

Després de realitzar el control arqueològic d'aquesta última rasa es van donar per conclusos els treballs arqueològics donat que restava solament fer el seguiment del carrer Carabassa, però segons les informacions de la direcció d'obra, en aquest carrer tant sola es canviarien aquelles llambordes que estiguessin malmeses, sense arribar a aixecar tot el paviment del carrer.

Cal esmentar que en aquesta intervenció no es va recuperar cap element ceràmic donat que els resultats varen ser negatius i no es van documentar estrats, estructures o elements arqueològics, per tant, tampoc es van obrir fitxes de registre.

Conclusions i interpretació

Els resultats d'aquesta intervenció han estat totalment negatius, el fet que les rases seguien traçats de serveis preexistents, i que el rebaix que es portava a terme fos d'uns 30 cm aproximadament depenent el tram, ha comportat que no es pogués documentar cap resta de caire arqueològic. De la mateixa manera no s'ha documentat ni inventariat cap material ceràmic o faunístic.

No obstant, això no comporta que en següents intervencions que es realitzin a les rodalies d'aquests carrers o a cotes inferiors, es puguin documentar altres tipus d'estructures com ja ha quedat demostrat en altres ocasions.

Bibliografia

ALMERICH, Lluís, (1949): *Historia dels carrers de la Barcelona Vella*. Vol. III. Monografies Històriques de Catalunya, núm. 7. Ed. Millà, Barcelona.

CARRERAS CANDI, ED (1982): *Gran Geografia Comarcal de Catalunya*, vol VIII. Barcelona.

CASQUETE, Jacob (2007): *Control arqueològic al carrer Assaonadors 42* (codi M.H.C.B. 106/06), inèdita (dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).

GELPÍ i SALAT, Gloria (1998): *La rajola decorativa del segle XV al segle XX*. Ed. Museu d'Història de Sabadell, Barcelona.

HINOJO, E (2003): *Memòria de la intervenció arqueològica als carrers del Rec, Princesa, Placeta de la Puntual i Allada – Vermell de Barcelona* (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).

VALLESCÀ, Antoni (1945): *Las calles de Barcelona desaparecidas*. Monografias Históricas de Barcelona; núm.2; ED. Llibreira Millà;Barcelona.

VILARDELL, Adriana (2006): *Intervenció arqueològica al carrer Princesa, 36-44 i Plaça de la Puntual* (Memòria inèdita dipositada a l'Àrea de Coneixement i Recerca de la Generalitat de Catalunya).

Mapa Geològic de Barcelona.Escala 1:500.000. I.G.M.E. (1928) i Mapa Geològic del llano de Barcelona:

http://www.boschiventayol.com/pdf/EL_CONTEXTO_GEOT_CNICO_DE_L.pdf

Mapa urbà de Barcelona <http://www.bcn.es/guia/>

Annexos

Annex 1.

Documentació fotogràfica

Relació de fotografies

Foto 1. *Vista des del sud-est del carrer Serra abans de començar la intervenció*

Foto 2. *Vista des del nord-oest d'un dels ponts situat al carrer Carabassa*

Foto 3: *Vista des del sud-est del carrer Carabassa abans d'aixecar les llambordes*

Foto 4: *Vista des del nord-est del carrer Còdols abans d'iniciar les obres*

Foto 5: *Vista des del nord-est de l'espai situat a l'encreuament del carrer Rosa amb el carrer Carabassa després de l'aixecament del ferm*

Foto 6: *Procés d'aixecament de les llambordes amb la retro-excavadora*

Foto 7: *Vista des del sud-est del carrer Serra durant el procés d'aixecament de les llambordes*

Foto 8: *Vista des del nord est del carrer Serra després de l'extracció de les llambordes*

Foto 9: *Imatge presa durant les tasques d'adequació del carrer Serra*

Foto 10: *Vista des de l'est del carrer Rosa amb la rasa (R-2) feta per canviar el cablatge de l'enllumenat públic*

Foto 11: *Vista des del nord est del carrer Còdols abans de col·locar el nou paviment*

Foto 12: *Vista des del nord-est del carrer Còdols durant la instal·lació del nou sistema d'enllumenat*

Foto 13: *Procés de cimentació del carrer Serra*

Foto 14: *Procés d'obertura de la rasa (R-3) al carrer Còdols*

Foto15: *Detall de la façana de la parròquia de la Mercè*

Foto 16: *Vista des de l'oest de parròquia de la Mercè*

Foto 1. Vista des del sud-est del carrer Serra abans de començar la intervenció

Foto 2. Vista des del nord-oest d'un dels ponts situat al carrer Carabassa

Foto 3: Vista des del sud-est del carrer Carabassa abans d'aixecar les llambordes

Foto 4: Vista des del nord-est del carrer Còdols abans d'iniciar les obres

Foto 5: Vista des del nord-est de l'espai situat en l'encreuament del carrer Rosa amb el carrer Carabassa després de l'aixecament del ferm

Foto 6: Procés d'aixecament de les llambordes amb la retro-excavadora

Foto 7: Vista des del sud-est del carrer Serra durant el procés d'aixecament de les llambordes

Foto 8: Vista des del nord est del carrer Serra després de l'extracció de les llambordes

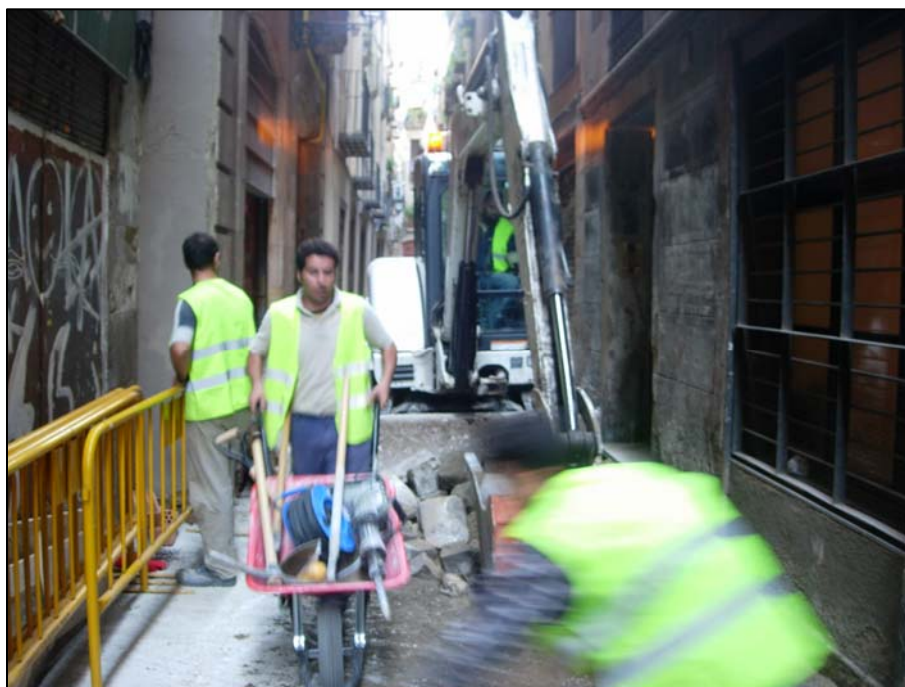

Foto 9: Imatge presa durant les tasques d'adequació del carrer Serra

Foto 10: Vista des de l'est del carrer Rosa amb la rasa (R-2) feta per canviar el cablatge de l'enllumenat públic

Foto 11: Vista des del nord est del carrer Còdols abans de col·locar el nou paviment

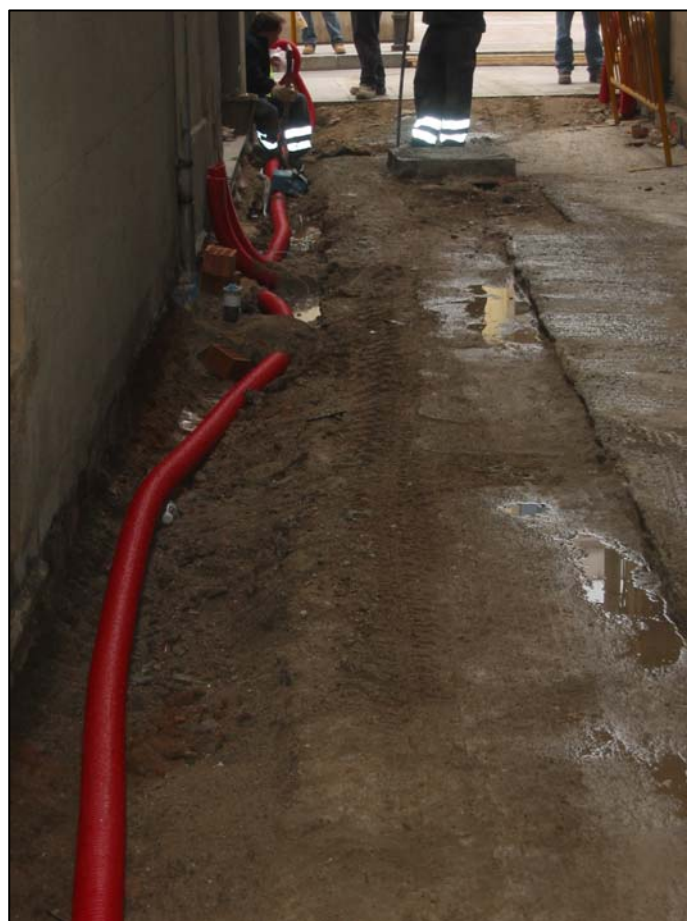

Foto 12: Vista des del nord-est del carrer Còdols durant la instal·lació del nou sistema d'enllumenat

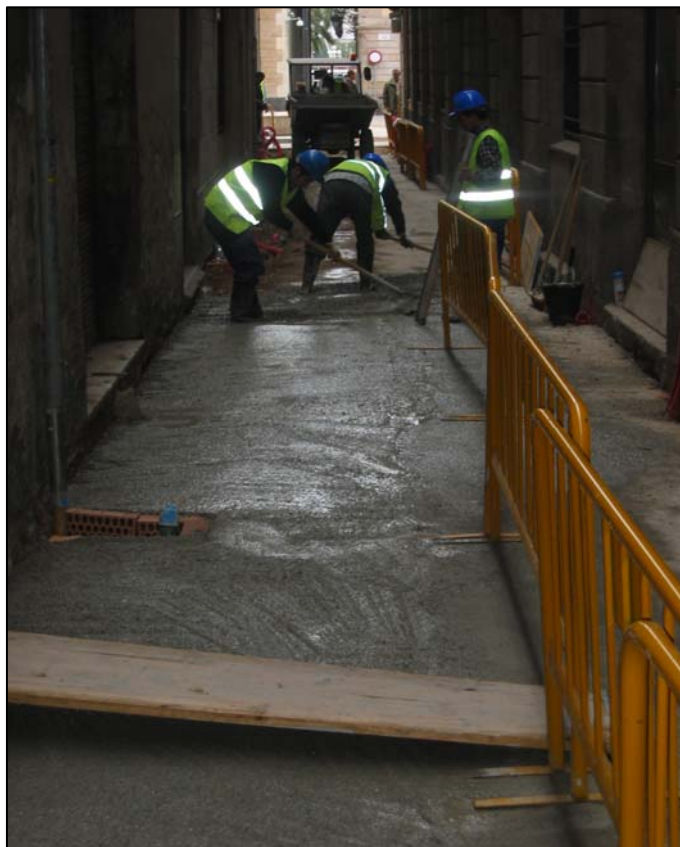

Foto 13: *Procés de cimentació del carrer Serra*

Foto 14: *Procés d'obertura de la rasa (R-3) al carrer Còdols*

Foto15: *Detall de la façana de la parròquia de la Mercè*

Foto 16: *Vista des de l'oest de parròquia de la Mercè*

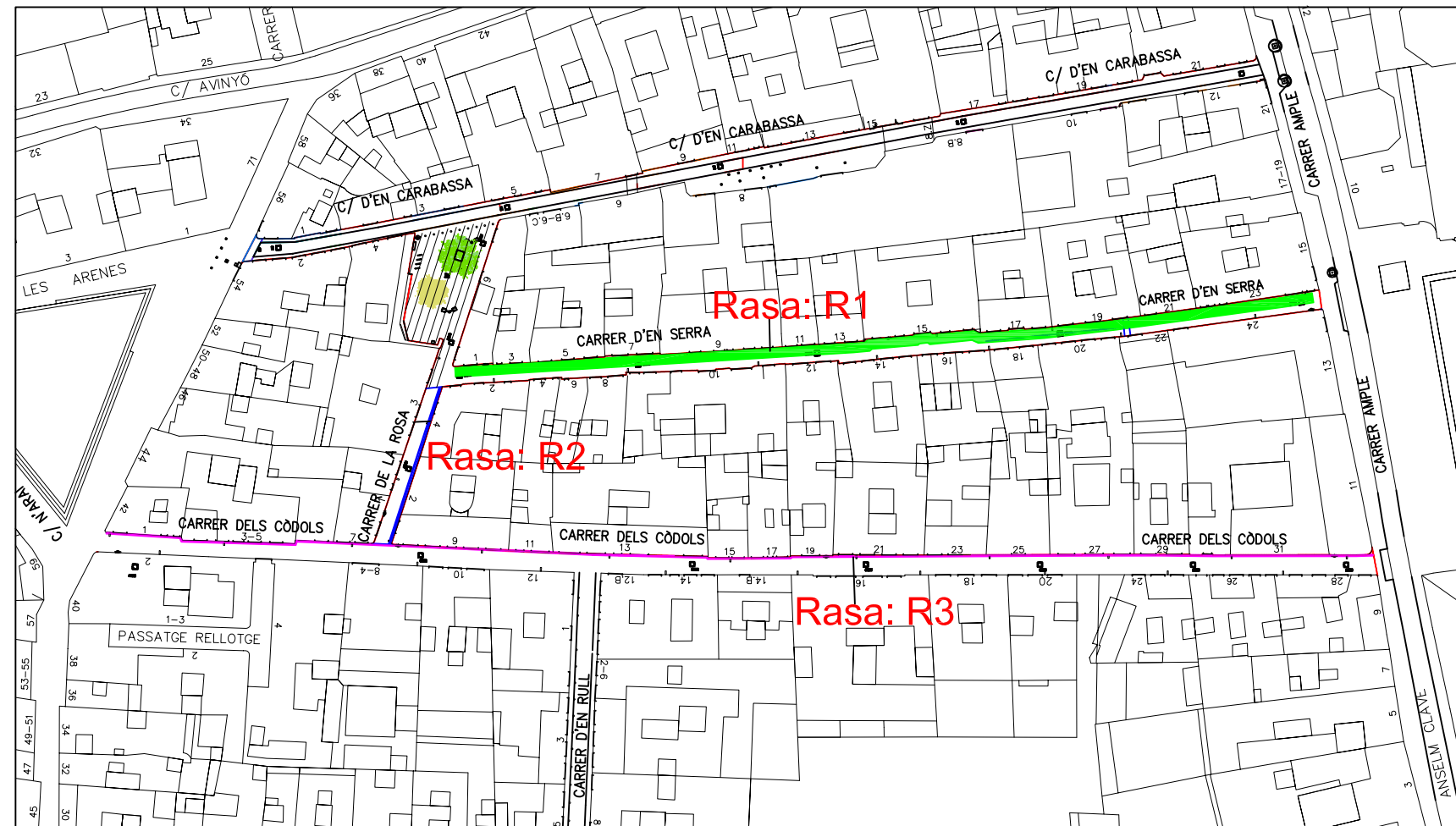
Annex 2.

Planimetria

 Rasa 1

 Rasa 2

 Rasa 3

C/ Vallmanya, 24
08461 St. Esteve de Palautordera
Tel./Fax 93 848 31 95
c.e. estrats@estratsgpc.com
www.estratsgpc.com

Gestió del Patrimoni Cultural, S.L.

INTERVENCIÓ	
Control arqueològic dels carrers Rosa, Carabassa, Serra i Còdols.	
TÍTOL PLÀNOL	
Situació de les rases efectuades	
MUNICIPI	
Barcelona (Districte de Ciutat Vella)	
ANY	NÚMERO
2006	1
CODI M.H.C.B	ESCALA
136/06	 1:1000
DIRECTOR INTERVENCIÓ	
Jacob Casquete	
AUTOR	
Markary García	
FOMENT / CIUTAT VELLA / Institut de Cultura: MUSEU D'HISTÒRIA DE LA CIUTAT	

